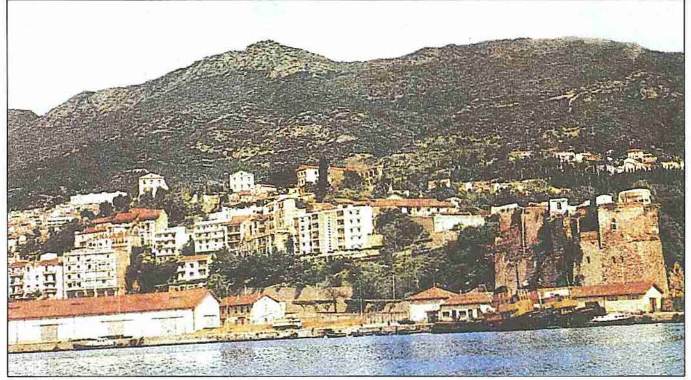
Bicâye kuruluşundan itibaren deniz taşımacılığında ve ithalâtta önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Önceleri bütün ihtiyaçlarını dışarıdan temin etmeye muhtaçtı. Fakat Hammâdîler ve Muvahhidler döneminde Mağrib ülkelerinden başka Endülüs ve İtalya cumhuriyetleriyle girişilen güçlü ticarî ilişkiler şehrin limanının ve tersanelerinin gelişmesine sebep olmuştur. Bu gelişmede şehrin çevresindeki sık orman ve zengin demir madeni ocakları da önemli derecede rol oynamıştır. Bu orman ve ocakların işletilmesi günümüzde de devam etmektedir.

Fransız yönetimi sırasında Bicâye Limanı demir ve fosfat ihracatına elverişli hale getirilmiştir. Cezayir sahrasında çıkartılan petrol de Hâsî Mes'ûd'dan gelen petrol boru hattı ile Bicâye'de Akdeniz kıyısına ulaşmaktadır. Bugün dağın yamacındaki eski şehir ile Fransızlar'ın kurmuş olduğu yeni şehir birbirinden farklı iki görünüm sergilemektedir. Bicâye'de petrol rafinerisinden başka kereste işleme tesisleri ile tuğla-kiremit imalâthaneleri gibi bazı küçük sanayi işletmeleri bulunmaktadır. 1987'de şehrin nüfusu 295.540'tı.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Havkal, *Şûretü'l-arż*, II, 51; Bekrî, *el-Mesâlik*, s. 360; İdrîsî, *Şıfatü'l-Mağrib*, s. 90, ayrıca tür.yer.; *el-İstibşâr fî ʿacâʾibi'l-emşâr* (nşr. Sa'd Zağlûl Abdülhamîd), Dârülbeyzâ 1985, s. 128; Yâkūt, *Muʿcemü'l-büldân*, I, 339; Abderî, *er-Rihletü'l-mağribiyye* (nşr. Muhammed el-Fâsî), Rabat 1968, s. 276; Abdülvâhid el-Merrâküşî, *el-Muʿcib fî telhîsi ahbâri düveli'l-mağrib* (nşr. M. Saîd el-Uryân — Muhammed el-Avabî), Kahire 1368/1949, s. 204-207, 270-273, 364; İbn Battûta, *Tuhfetü'n-nüzzâr*, I, 31-32; İbn Merzûk et-Tilimsânî, *el-Müsnedü'ş-şahîhi'l-hasen*, Cezayir 1981, s. 353-357, 367, 370, 490; *ez-Zahîretü's-seniyye fî ahbâri'd-devleti'l-Merîniyye*, Cezayir 1920, s. 44, 45, 154; İbn Haldûn, *el-ʿİber*, VI, 357; Zerkeşî, *Târîhu'd-devleteyni'l-Muvahhidiyye ve'l-Hafşiyye*, Tunus 1966, s. 82, 89, 93-96, 102, 103, 128, 137; İbn Ebû Dînâr, *el-Müʾnis fî ahbâri İfrîkıyye ve Tûnis* (nşr. Muhammed Şemmâm), Tunus 1387/1967, s. 95, 115-149; Févaud, *Histoire de Bougie*, Constantine 1869; Gubrînî, *ʿUnvânü'd-dirâye* (nşr. Muhammed b. Şeneb), Cezayir 1910, s. 99; G. Marçais, *Les Arabes en Bérberie*, Paris 1913, s. 1-150; a.mlf., "Bidjâye", *EI²* (İng.), I, 1204-1206; J. Despois, *L'Afrique du Nord*, Paris 1949, s. 494; Ch. A. Julien, *Histoire de l'Afrique du Nord: Tunisie-Algérie-Maroc*, Paris 1952, tür.yer.; L. L'Africain, *Description de l'Afrique*, Paris 1957, s. 360; H. R. Idris, *Bérberie oriantale sous les Ziridas*, Paris 1962, s. 503-504; *Bejaïa* (nşr. Minister de la' Information et de la Culture), Cezayir 1970; *Mv.M*, IV, 200-201; *EBr. Yearbook* (1986), s. 620; G. Yver, "Bicâye", *İA*, II, 597-599.

İBRÂHİM HAREKÂT

Bicâye'den bir görünüş - Cezayir

BÎDÂRÎ

(bk. YAKAZA).

BİD'AT

(البدعة)

Asr-ı saâdet'ten sonra ortaya çıkan, şer'î bir delile dayanmayan inanç, ibadet, fikir ve davranışlar hakkında kullanılan bir terim.

Arapça'da "icat etmek, örneği olmaksızın yapıp ortaya koymak, inşa etmek" anlamlarına gelen "bd'a" kökünden türeyen bid'at, "daha önce benzeri bulunmayıp sonradan ortaya çıkan (muhdes) şey" anlamına gelir. "Bd'a" kökünün bu sözlük mânası Kur'ân-ı Kerîm'de de yer almıştır (el-Ahkāf 46/9; el-Hadîd 57/27). Bid'at çıkarmaya ibtidâ', çıkaran veya işleyen kimseye de mübtedi' denir.

Bid'at biri geniş, diğeri dar kapsamlı olmak üzere iki şekilde tarif edilmiştir. Geniş kapsamlı tarife göre bid'at Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şeydir. Bid'atın sözlük anlamından hareketle yapılan bu tarife göre, dinî mahiyette görülen amel ve davranışlardan başka günlük hayatla ilgili olarak sonradan ortaya çıkan yeni fikirler, uygulama ve âdetler de bid'at sayılmıştır. Başta İmam Şâfiî olmak üzere Nevevî, İzzeddin b. Abdüsselâm, Mâlikîler'den Şehâbeddin el-Karâfî, Zürkānî, Hanefîler'den İbn Âbidîn, Hanbelîler'den Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Zâhirîler'den İbn Hazm bid'atı bu şekilde kabul edenlerdendir. Bu tarifi benimseyen âlimler, görüşlerini Hz. Peygamber ve sahâbîlerden nakledilen bazı rivayetlere dayandırmaktadırlar. Meselâ Müslim, Nesâî, İbn Mâce gibi muhaddislerin naklettiği bir rivayette (Müslim, "ʿİlim", 15, "Zekât", 69; Nesâî, "Zekât", 64; İbn Mâce, "Mukaddime", 14; *Müsned*, IV, 357, 359, 360, 361) Resûl-i Ekrem, İslâm'da güzel bir çığır (sünnet-i hasene) açana o çığıra uyanlar bulunduğu sürece sevap verileceğini, kötü bir çığır (sünnet-i seyyie) açana da aynı şekilde günah yazılacağını ifade etmiş, Hz. Ömer de teravih namazını topluca kılanları görünce, "Bu ne güzel bir bid'attır" (Buhârî, "Terâvîh", 1; *el-Muvatta'*, "Ramażân", 3) demiştir. Bid'atı sonradan ortaya çıkan her şeyi içine alacak şekilde geniş kapsamlı olarak kabul eden âlimler, Hz. Peygamber'in bid'atı reddeden hadisleriyle her devirde günlük hayata girmesi zorunlu bulunan yenilikleri bağdaştırmanın yegâne yolu olarak onu, yapılmasında mahzur bulunmayan "iyi bid'at" (bid'at-ı hasene, bid'at-ı mahmûde, bid'at-ı hüdâ) ile yapılması yasaklanan "kötü bid'at" (bid'at-ı seyyie, bid'at-ı mezmûme, bid'at-ı dalâl) diye ikiye ayırmayı uygun bulmuşlardır. Kur'an'ı bir mushafta toplamak, teravih namazını cemaatle kılmak, minare ve medrese inşa etmek iyi bid'ata, kabirlerin üzerine türbe yapmak ve buralara mum dikmek de kötü bid'ata örnek olarak gösterilebilir. Bu anlayışa göre hadislerde reddedilen kötü bid'attır. Şâfiî fakihlerinden İzzeddin b. Abdüsselâm daha da ileri giderek bid'atı mükellefin fiillerine paralel olarak vâcip, mendup, mubah, mekruh, haram olmak üzere beşe ayırmaktadır.

Bid'atı dar kapsamlı olarak anlayanlar ise onu, "Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinle ilgili olup ilâve veya eksiltme özelliği taşıyan her şey" diye tarif etmişlerdir. Bu görüşü benimseyenler arasında, Mâlikîler'den başta İmam Mâlik olmak üzere Turtûşî, Şâtıbî; Hanefîler'den Bedreddin el-Aynî, Birgivî; Şâfiîler'den Beyhakī, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî; Hanbelîler'den Takıyyüddin İbn Teymiyye ve

İbn Receb sayılabilir. Bunlara göre dinle ilgisi ve dinî mahiyeti bulunmayan şeyler bid'at sayılmaz; bu bakımdan örf ve âdet türünden olan davranışlar bid'at kavramının dışında kalır. Dar kapsamlı bid'at anlayışına sahip olanlar görüşlerine mesnet olarak, "İşlerin en kötüsü sonradan ihdas edilenlerdir" (Müslim, "Cum'a", 43); "Sonradan ihdas edilen her şey bid'attır" (Nesâî, "'Îdeyn", 22; İbn Mâce, "Mukaddime", 7) ve "Her bid'at dalâlettir" (Müslim, "Cum'a", 43; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 6) meâlindeki hadislerin genel ifadelerini esas almışlardır. Bunlar diğer grubun dayandığı hadisleri de kendi görüşleriyle bağdaşacak şekilde yoruma tâbi tutmuşlardır. Meselâ yukarıda söz konusu edilen hadis, "Kim İslâm'da güzel bir çığır (sünnet-i hasene) açarsa" anlamında değil, "Kim İslâm'da güzel bir çığırı (sünneti) ihya ederse" anlamındadır. Hz. Ömer'in teravih namazının cemaatle kılınması için söylediği "ne güzel bir bid'at" sözündeki "bid'at" da terim anlamında değil sözlük anlamında kullanılmıştır.

Bid'at konusundaki görüşleri ve bu alana tahsis ettiği *el-İ'tişâm* adlı eseriyle dikkati çeken Şâtıbî, bid'atı "sonradan ortaya konan dinî görünümlü yol" olarak tarif etmiştir ki ona göre kişiler bu yola Allah'a daha çok kulluk etmeyi istedikleri için girerler. Dinî görünümlü olmayan, dinî telakki edilmeyen hususlar bid'at sayılmaz. Meselâ bir kimsenin helâl olan bir şeyi kendisine yasaklaması bid'at değildir; ancak bu yasaklamayı dindarlık vesilesi sayması bid'attır. Bu bakımdan bid'atın iyi veya kötü diye nitelendirilmesi isabetli olmaz, daha doğrusu bid'atın iyi olması söz konusu değildir; çünkü iyi bid'at denilenler esasında bid'at olmayan şeylerdir. Şâtıbî, İzzeddin b. Abdüsselâm'ın beşli ayırımına da karşı çıkmıştır. Ona göre sonradan ortaya konulan ve dinî mahiyette görülen yeniliklerin şer'î bir dayanaktan hareketle vâcip, mendup veya mubah bid'at diye nitelendirilmesi doğru değildir. Çünkü şer'î dayanağı bulunan bir ibadet ve uygulama bid'at sayılmayacağı gibi bu şekilde bid'at-ı hasene sayılan hususlar da maslahat veya aslî ibâha prensibiyle izah edilebilir. Bu sebeple bid'atı mekruh ve haram diye ikiye ayırmak mümkünse de iyi veya kötü şeklinde tasnif etmek yahut İbn Abdüsselâm'ın yaptığı gibi beşe ayırmak mümkün değildir. Şâtıbî'den önce İbn Teymiyye de aynı paraleldeki görüşlerini dile getirmiştir.

İki grup arasında göze çarpan ihtilâf aslında bir terim anlaşmazlığından ibarettir. Çünkü her iki taraf da dinden olmadığı halde sonradan ortaya çıkan dinî inanç ve uygulamaların reddedilmesinin gerektiği konusunda görüş birliği içindedir. Sonradan ortaya çıkmakla birlikte dinî mahiyette görülmeyen ve dinî esaslara da ters düşmeyen fikir ve davranışlara gelince, bid'atı geniş kapsamlı olarak ele alan âlimler bu tür fikir ve davranışlara iyi bid'at demekte, diğerleri ise bunları bid'at kapsamına dahil etmemektedir. Ancak reddedilmesi gereken bid'at sınırlarının bazı âlimlerce çok geniş tutulduğu, Hz. Peygamber döneminde bulunmayan birçok âdet ve uygulamanın bid'at kabul edildiği görülmektedir. Muhammed b. Eslem'in Hz. Peygamber döneminde olmadığı gerekçesiyle elenmiş undan yapılmış ekmeği bid'at sayıp yememesi bunun örneklerinden birini teşkil eder.

Doğurduğu sonuçlara göre bid'atın hasene-seyyie diye ikili veya vâcip, mendup, mubah, mekruh ve haram şeklinde beşli tasnife tâbi tutulmasından başka itikadî-amelî, fiilî-terkî, ibadetlerle veya günlük yaşayışla ilgili olmasına göre taabbüdî-âdî şeklinde ayırımları da yapılmıştır. Ayrıca hiçbir dinî delile dayanmayan bid'at (bid'at-ı hakîkî) ile bazı yönleriyle dinî bir delile dayanıyormuş intibaı verdiği halde uygulandığı biçimiyle delilden mahrum bulunan bid'at (bid'at-ı izâfî) şeklinde diğer bir ayırım daha yapılmıştır. Hakiki bid'ata örnek olarak kişinin helâl bir yiyeceği dinî duygularla kendisine haram kılması, Şiîler'in aşure günü başlarını, yüzlerini tırmalayıp tokatlaması, izafî bid'ata örnek olarak da dinî bir delille tesbit edilenler dışında belirli günlerde oruç tutmaya veya belirli vakitlerde namaz kılmaya özel bir önem verilmesi gösterilebilir.

Bid'atların ortaya çıkması ve yaşama şansı bulması çeşitli sebeplerle açıklanabilir. İslâmiyet'in kısa sürede farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip bulunan milletler arasında yayılması bu sebeplerin başında gelir. Sosyal ve kültürel yapıların bazı unsurları İslâmî bir kimliğe bürünerek yeni dönemde de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca İslâmî esas ve hükümlerden bazılarının yeni müslümanlar tarafından yanlış anlaşılması veya eski kültür mirasının etkisiyle yanlış yorumlanması da bid'atların İslâm'a girişine zemin hazırlamıştır. Yabancı millet ve kültürlerle olan sürekli temasların etkileşmeye yol açtığı, bunun sonucu olarak bazı yabancı inanış ve davranışların İslâm toplumuna girdiği de bir gerçektir. Bu arada birtakım hurafelerin veya eski dinî kalıntıların yeni dinin saflığını bozma amacıyla kasten İslâm'a sokulmak istenmesi de mümkündür. Bütün bunlara rağmen, aşırı muhafazakâr ve bir anlamda tutucu sayılan bazı sünnet taraftarlarının endişeleri bir yana, İslâm tarihi boyunca İslâm dininin hem inanç, ibadet ve hukukla ilgili temel hükümlerinde, hem de ana ahlâk kurallarında büyük bir çoğunlukla dinin ana sınırlarının dışına çıkılmamış ve İslâm'ın "ana rengi"nin (**sıbgatullah***) değiştirilmemiş olduğunu söylemek mümkündür. İslâm'a bağlılık iddiası taşıdıkları halde fikrî sapıklıkları sebebiyle onun sınırları dışında kaldıkları kabul edilen grupların (gâliyye) tarih boyunca sadece yüzde bir civarında kalması da bu hususu desteklemektedir (bk. EHL-i BİD'AT).

İslâm hukukçularına göre bid'atı küfür noktasına varmayan kimsenin arkasında namaz kılmak câizdir. Ancak Hanefîler, Şâfiîler ve bir rivayete göre Mâlikîler başka bir imam varken bid'at ehlinin arkasında namaz kılmayı tenzîhen mekruh sayarlar. Öte yandan Mâlikîler ve Hanbelîler bid'atçıların şahitliğini geçersiz sayarken Hanefî ve Şâfiî fakihleri, taraftarları lehine yalan söylemeyi mubah gören Hattâbîler müstesna, diğer bid'at ehlinin şahitliklerini geçerli kabul ederler. Bid'atı **ta'n*** noktalarından biri olarak mütalaa eden hadisçilerse bid'at ehlinin rivayetini kabulde farklı görüşler benimsemişlerdir. Ancak bid'atçılığı kendisini dinden çıkarma noktasına varan kimsenin rivayetinin kabul edilmeyeceği konusunda hadisçiler arasında görüş birliği vardır. Mâlikîler diğer bid'atçıların rivayetini de kabul etmezler. İçlerinde Şâfiî, İbn Ebû Leylâ, Süfyân es-Sevrî ve Ebû Yûsuf'un da bulunduğu bazı âlimler ise mezhebini ve taraftarlarını desteklemek maksadıyla yalanı mubah saymaması şartıyla bid'atçıya ait rivayetin kabul edilebileceğini söylerler. Konuya bid'atın propagandasını yapıp yapmama açısından yaklaşan bazı âlimler de propaganda yapan ve başkalarını kendi mezheplerine davet edenlerin rivayetini reddetmeye, böyle olmayanlarınkini ise benimsemeye taraftardırlar. İbnü's-Salâh ile Nevevî başta olmak üzere âlimlerin çoğu bu görüştedir. Nitekim Buhârî ve Müslim bu tür birçok bid'at-

çının rivayetini kabul etmiş olup Süyûtî bunların bir listesini vermektedir (bk. *Tedrîbü'r-râvî*, s. 219-220). Sünnî kelâmcılar "ehl-i bid'at" tabiriyle, Resûlullah ile ashap cemaatinin akaid alanında takip ettiği yolun (sünnet) dışında kalan mezhep sahiplerini kastederler; Mu'tezile, Şîa, Hâricîler, Kaderiyye, Cebriyye gibi.

Bid'atla mücadele konusunda İslâm âlimlerinin bir kısmı fitneye sebep olabileceği endişesiyle müsamahalı davranmayı uygun bulurken genellikle ilk selef âlimleri, özellikle de Hanbelî gruplar ve İbn Teymiyye bid'atlara karşı sert bir tutum sergilemişlerdir. İbn Teymiyye, yaşadığı asrı sünnetten uzaklaşan ve bid'atlara dalan bir çağ olarak nitelendirmekte ve bid'atlarla en sert şekilde mücadele etmenin gerektiğine inanmaktadır. Vehhâbîlik hareketinin bid'atlarla mücadele konusunda İbn Teymiyye'nin katılığını daha da arttırdığını söylemek mümkündür. Ancak bu katı tutum bir taraftan bid'atla mücadele alanında başka bir aşırılığı gündeme getirmiş, diğer taraftan müslümanları sünnet çerçevesinde birleştirmek yerine bid'atçıların kendi mezheplerine olan taassuplarını körüklemiştir. İslâm âlimlerinin çoğunluğu, bid'atla mutlaka mücadele edilmesinin lüzumuna inanmakla birlikte bu mücadelede katılığa başvurmayıp çeşitli ikna yollarıyla bid'atların ortadan kaldırılmasını uygun bulmaktadır. Kâtib Çelebi halk arasına yerleşen bid'atları ortadan kaldırmanın çok zor olduğunu, bu konuda din ve devlet adamları tarafından gösterilen gayretlerin boşa gittiğini, bu sebeple bid'atlara ve bid'at ehline karşı yürütülecek mücadelenin müsamahalı olmasının gerektiğini belirtmektedir (*Mîzânü'l-hak*, s. 72-73).

İslâm âlimleri tarih boyunca kabule şayan olmayan bid'atın sınırlarını çizmek ve halk arasında yaygınlaşan bid'atlarla mücadele etmek amacıyla çok sayıda eser kaleme almışlardır. Bunlar arasında Muhammed b. Vaddâh el-Kurtubî'nin (ö. 286/899) *el-Bidaʿ ve'n-nehyü ʿanhâ*, İbn Ebû Rendeka et-Turtûşî'nin (ö. 520/1126) *Kitâbü'l-Ḥavâdiŝ ve'l-bidaʿ*, Ebû Şâme el-Makdisî'nin (ö. 665/1267) *el-Bâʿiŝ ʿalâ inkâri'l-bidaʿ ve'l-ḥavâdiŝ*, İbnü'l-Hâc el-Abderî'nin (ö. 737/1336) *el-Medḫal ilâ tenmiyeti'l-aʿmâl bi-taḥsîni'n-niyyât*, İbrâhim b. Mûsâ eş-Şâtıbî'nin (ö. 790/1388) *el-İʿtiṣâm*, İdrîs b. Baytekin et-Türkmânî'nin *Kitâbü'l-Lümaʿ fi'l-ḥavâdiŝ ve'l-bidaʿ*, Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *el-Emru bi'l-ittibâʿ ve'n-nehyü ʿani'l-ibtidâʿ*, Osman b. Fûdî'nin (ö. 1232/1817) *İḥyâʾü's-sünne ve iḫmâdü'l-bidaʿ*, çağdaş âlimlerden Ali Mahfûz'un *el-İbdâʿ fî meḍâri'l-ibtidâʿ*, Muhammed Bahît'in *Aḥsenü'l-kelâm fîmâ yeteʿalleḳu bi's-sünneti ve'l-bidaʿi mine'l-aḥkâm*, Muhammed Abdullah Dirâz'ın *el-Mîzân beyne's-sünne ve'l-bidʿa*, İzzet Ali Atıyye'nin *el-Bidʿa taḥdîdühâ ve mevḳıfü'l-İslâmi minhâ* adlı eserleri sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "bdʿa" md.; *et-Taʿrîfât*, "bidʿat" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, "bidʿat" md.; *el-Muvaṭṭaʾ*, "Ramażân", 3; *Müsned*, IV, 357, 359, 360, 361; Dârimî, "Siyer", 75; Buhârî, "Ṣulḥ", 5, "Etʿime", 8, "Ḥavâle", 3, "Terâvîḥ", 1; Müslim, "Cumʿa", 43, 73, "Cenâʾiz", 107, "ʿİlim", 15, "Zekât", 69, "Aḳżiye", 17; İbn Mâce, "Mukaddime", 2, 7, 14, 67, "Etʿime", 20; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 6, "Ṣalât", 23; Tirmizî, "ʿİlim", 16, "Etʿime", 1; Nesâî, "ʿÎdeyn", 22, "Zekât", 64; Beyhakī, *el-İʿtiḳād ʿalâ meẕhebi's-selef*, Beyrut 1404/1984, s. 133-134; Hatîb el-Bağdâdî, *Kitâbü'l-Kifâye fî ʿilmi'r-rivâye*, Haydarâbâd 1357, s. 120-121; İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü İblîs*, s. 16-23; İbnü's-Salâh, *ʿUlûmü'l-ḥadîŝ*, s. 114-115; İzzeddin İbn Abdüsselâm, *Ḳavâʿidü'l-aḥkâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), II, 172-174; Nevevî, *Şerḥu Müslim*, VI, 154-155; a.mlf., *Tehẕîb*, III, 22-23; Karâfî, *el-Furûḳ*, Kahire 1347 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), IV, 202-205; İbn Teymiyye, *Mecmûʿu fetâvâ*, III, 279-286; VII, 173, 284; XVIII, 346; XX, 103-105; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn*, I, 136; İbn Kesîr, *İḫtiṣâru ʿUlûmi'l-ḥadîŝ* (Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâʿiŝü'l-ḥaŝîŝ* içinde), Kahire 1377/1958, s. 99-100; Şâtıbî, *el-İʿtiṣâm*, I-II, tür.yer.; İbn Hacer, *Fetḥu'l-bârî* (Sa'd), XXVIII, 15; Aynî, *ʿUmdetü'l-ḳārî*, Kahire 1392/1972, IV, 414-416; IX, 201; XX, 205, 217; İbnü'l-Hümâm, *Fetḥu'l-ḳadîr* (Bulak), VI, 40-41; Süyûtî, *Tedrîbü'r-râvî*, s. 216-220; Birgivî, *eṭ-Ṭarîḳatü'l-Muḥammediyye ve's-sîretü'l-Aḥmediyye*, İstanbul 1324, s. 8-10; Kâtib Çelebi, *Mîzânü'l-hak fî İhtiyâri'l-ehak* (nşr. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1980, s. 72-73; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muḥtâr* (Kahire), I, 559-561, 642; IV, 243; Ali Mahfûz, *el-İbdâʿ fî meḍârri'l-ibtidâʿ*, Kahire 1375/1956, s. 29-31, 51-74, 144-153; İzzet Ali Atıyye, *el-Bidʿa: taḥdîdühâ ve mevḳıfü'l-İslâm minhâ*, Beyrut 1400/1980; Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmi-Giriş*, İstanbul 1981, s. 245 ve oradaki kaynaklar; "Bidʿa", *Mv.F*, VIII, 21-41; Talat Koçyiğit, *Hadis Istılahları*, Ankara 1985, s. 61-64; Mohammed Talbi, "Les Bidaʿ", *St.I*, XII (1960), s. 43-77; Mahmûd Şeltût, "Esbâbü'l-bidʿa ve maḍârruhâ", *ME*, XXXIII/1 (1961), s. 5-16; Mehmed Sofuoğlu, "Bid'atler ve Korunma Yolları", *İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Dergisi*, II, İstanbul 1964, s. 73-92; Sâlih b. Suûd Âl-i Ali, "el-Bidaʿ taʿnün fi'ş-şerîʿa ve ḳadḥun fî kemâlihâ", *Mecelletü'l-Buḥûŝi'l-İslâmiyye*, sy. 14, Riyad 1985, s. 145-207; Abdüssettâr Abdülhamîd el-Kudsî, "Bid'atcının Rivayeti" (trc. Selahattin Polat), *EÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3, Kayseri 1986, s. 397-414; Ahmet Demirci, "Bid'atcılık", *a.e.*, sy. 5 (1988), s. 71-85; "Bid'at", *İA*, II, 599-600; J. Robson, "Bidʿa", *EI²* (Fr.), I, 1199.

 RAHMİ YARAN

el-BİDÂYE

(البداية)

Nûreddin es-Sâbûnî (ö. 580/1184) tarafından kaleme alınan *el-Kifâye* adlı kelâma dair eserin aynı müellifçe yapılmış muhtasarı

(bk. el-KİFÂYE).

el-BİDÂYE ve'n-NİHÂYE

(البداية والنهاية)

İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) İslâm tarihine dair eseri.

Müellif Ortaçağ İslâm tarih yazıcılığı geleneğine sadık kalarak umumi tarih türünden olan bu eserine kâinatın yaratılışıyla başlar. Peygamberler ve geçmiş milletlerin tarihleri, Câhiliye dönemi, Hz. Muhammed'in ataları, doğumu, gençliği, Hz. Hatice ile evlenmesi, peygamber oluşu, ilk müslümanlar ve müşriklerden gördükleri işkenceler, Akabe biatları ve hicret hakkında bilgi verdikten sonra Hz. Peygamber'in Medine dönemi hayatından başlamak üzere 767 (1365-66) yılına kadar meydana gelen olayları kronolojik sıraya göre anlatır. Eserin son bölümünde ise Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde haber verilen kıyamet alâmetlerinden, kıyamet günü vuku bulacak olaylardan (**fiten*** ve **melâhim***), cennet, cehennem ve bütünüyle âhiret hayatından bahsederek insanlara öğütte bulunur. Bu bakımdan eser genellikle İslâm tarihine ayrılan *el-Bidâye* ile akaid konularına ayrılan *en-Nihâye* adlı iki kitap şeklinde mütalaa edilebilir. Başlangıçtan Hz. Peygamber'in vefatına kadar gelen bölümlerle kıyamet alâmetlerine ayrılan son bölüm kaleme alınırken esas itibariyle Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerden faydalanılmış ve bu konuda muhaddislerin metodu takip edilerek asılsız haberlerin alınmaması için büyük gayret gösterilmiştir. Kitapta siyere ayrılan kısım bütünün dörtte biri nisbetindedir. *el-Bidâye*'de her yıla ait olaylar anlatıldıktan sonra o yıl vefat eden meşhur kişilerin hayatı hakkında kısaca bilgi verilir. Eser bu yönüyle İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil*'ine benzemektedir. Ayrıca müellifinin yaşadığı dönemin Memlükler'le ilgili olayları için de özel bir önemi vardır ve o devre ait başlıca kaynaklardan biri durumundadır.

İbn Kesîr 665-738 (1266-1338) yılları arasındaki olayları kaleme alırken daha çok Birzâlî'nin (ö. 739/1339) *el-Muktefî* ve *Muʿcemü'ş-şüyûḫ* adlı eserlerine